

Nr 9.

Ankom till Riksdagens kansli den 17 februari 1911 kl. 5,30 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t om åvägbringande af utredning m. m. angående ändrad anordning af religionsundervisningen i folkskolorna.

Uti en inom Första kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion nr 2, har herr *K. J. Ekman* hemställt, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i sammanhang med det pågående arbetet rörande folkskoleväsendets ombildning ville låta verkställa utredning, huruvida icke religionsundervisningen i folkskolorna skulle kunna uppdragas åt särskilda kristendoms lärare, utsedda hufvudsakligen bland lärarpersonalen eller församlingarnas prästerskap, äfvensom låta utarbeta och, i den mån det grundlagsenligt bör ske, för Riksdagen framlägga ej mindre förslag till stadgande i kyrkolagen om förpliktelse för prästerskapet att åtaga sig den undervisningsskyldighet, som sålunda kan komma att af prästerskapet fordras, än äfven de öfriga förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Till stöd härför har motionären anfört följande:

»Uti en annan vid innevarande riksdag väckt motion har undertecknad tillåtit sig påpeka, att den allmänna demokratiseringen af vårt samhällsskick, som tagit sig uttryck i 1909 års rösträttsreform, icke kan undgå att sträcka sina verkningar äfven till kyrkans och skolans områden, samt att det program, som därvid från kyrkligt och kristendomsvänligt håll synes mig böra följas för bevarande af kristendomens välsignelser åt vårt folk, torde kunna sammanfattas i följande två hufvudpunkter:

Bihang till Riksd. prot. 1911. 7 Saml. 1 Afd. 9 Häft. (Nr 9.)

1:o) *Kyrka* och *stat* ställas relativt själfständiga i förhållande till hvarandra, men med bevarande af intimt samarbete dem emellan.

2:o) *Kristendomsundervisningen* i skolorna ställes relativt själfständig, men med bevarande af intimt samband med skolundervisningen i öfrigt.

Den sista af dessa punkter skall här upptagas till närmare behandling.

Ett af de mest framträdande dragen i den demokratiska utvecklingen är sträfvandet att sprida kunskapens och bildningens skatter till befolkningens alla lager. En naturlig följd häraf är, bland annat, folkskoleväsendets allt kraftigare utveckling. Skolan, som hittills sett sitt förnämsta stöd och den starkaste häfstängen för ett framgångsrikt arbete i kyrkan och dess målsmän, sträfvar allt mera efter att intaga en själfständig, af kyrkan oberoende ställning. Att utvecklingen af vårt folkskoleväsende hastigt fortskrider just i denna riktning, är uppenbart för en hvar, som något följer företeelserna på detta område.

Sålunda yrkades uti en af herr Staaft m. fl. inom Andra kammaren vid 1909 års riksdag väckt motion, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta underkasta frågan om den lämpligaste anordningen af folkundervisningsväsendets ledning en allsidig utredning samt förelägga Riksdagen de förslag, hvartill denna utredning befunnas föranleda. Motionen, som åsyftade ett fullständigt skiljande af folkundervisningsväsendets centrala ledning från kyrkan, förordades af Andra kammarens första tillfälliga utskott och godkändes utan debatt af kammaren. I Första kammaren blef ärendet ej föremål för slutlig behandling.

Andra kammarens nyssnämnda tillfälliga utskott ansåg, att det behof af en förbättrad organisation för ledningen af folkskoleväsendet, som motionärerna gjort gällande, vore obestridligt och trängande. Detta behof vore också af folkskolans egna representanter med styrka framhållet, bland annat, genom den resolution i denna riktning, som enhälligt beslöts på allmänna folkskollärarmötet i Gäfle i augusti 1908. Utskottet fann det tydligt, att våra hittills varande svenska förhållanden därvid närmast måste föra tanken på den af motionärerna antydda anordningen med ett fristående ämbetsverk, vare sig för folkskolestyrelsen ensam eller för hela undervisningsväsendet gemensamt. Äfven frågan om mellaninstanserna i folkundervisningsväsendets administration — säger utskottet — tränger sig fram och kräfver en lösning. Det är tydligt, att efter 1904 års läroverksreform och läroverksöfverstyrelsens upprättande den nuvarande sammansättningen af donkapitlen, med stiftsstadens lektorer som bisittare, är en ren anomali, och att läroverkslärarna måste komma att försvinna ur donkapitlen samt ersättas i hufvudsak af representanter för kyrkan och kyrkan

tillhörande lekmän. Det är från kyrkan själf och ur dess synpunkt, som denna förändring tränger sig fram. Utskottet finner sig emellertid icke kunna bestämdt angifva, på hvilken väg reformen i fråga om mellaninstanserna i folkundervisningsväsendets administration lämpligast bör ske.

Motionärerna hade antydt, att denna väg kunde blifva den, som i viss mån redan blifvit beträdd, nämligen folkskolesakernas fortgående öfverflyttning från domkapitlen på länsstyrelserna.

De önskemål, motionärerna sålunda angifvit, torde vidare hafva förts framåt genom den s. k. folkundervisningskommittén, som under 1910 lär hafva utarbetat förslag till själfständigt ordnande af folkskoleväsendets centrala ledning.

Skulle dessa sträfvanden vinna framgång — på en punkt måste dock folkskolan fortfarande stå i det innerligaste samband med kyrkan, nämligen i fråga om kristendomsundervisningen. Ju mera skolan utvecklar sig i riktning från kyrkan, desto angelägnare är det, att på denna punkt bandet mellan kyrka och skola fastare tillknytes. Ty af den antydda utvecklingen blir en naturlig följd, att lärarna icke längre, såsom hittills, alltid kunna utses med väsentligt afseende fästadt å deras lämplighet såsom religionslärare (jämför folkskolestadgan § 18 a). Ej heller torde be-tryggande garantier kunna vinnas för, att de lärare, som af en från kyrkan helt och hållet emanciperad folkskoleöfverstyrelse tillsätts, alltid skola äga vilja eller förutsättningar för att kunna meddela en religionsundervisning, som står i öfverensstämmelse med vår evangelisk-lutherska kyrkas bekännelse. Men så länge vårt folk i det stora hela bekänner sig till denna kyrkas lära och den evangelisk-lutherska kyrkan hos oss äger bestånd — vare sig såsom statskyrka i nu gängse mening eller i friare ställning till staten — är det statens oafvisliga plikt att låta den svenska ungdomen i skolorna uppfostras just i denna kyrkas lära och bekännelse.

Någon annan utväg synes då icke finnas, än att kristendomsundervisningen tilldelas *en relativt själfständig ställning* i skolan, dock med bevarande af intimt samband med skolundervisningen i öfrigt, d. v. s. undervisningen i kristendom bör uppdragas åt särskilda kristendoms- och religionslärare, på hvilkas tillsättning de kyrkliga myndigheterna utöfva ett bestämmande inflytande. Intet lär hindra, att folkskolläraren utses jämväl till kristendoms- och religionslärare, om han därtill passar, men i annat fall måste kristendoms- och religionslärarna rekryteras från annat håll. Därvid kan man tänka dels på lärarinnepersonalen vid småskolorna, ur hvilken led mången god kristendoms- och religionslärarinna torde kunna förvärfvas för folkskolan, och dels på den evangelisk-lutherska kyrkans prästerskap.

Tanken på ett mera aktivt deltagande från prästerskapets sida i folk-

skolans religionsundervisning har redan förut varit föremål för offentlig behandling och rönt då bifall och understöd från en så framstående och på folkundervisningens område hemmastadd kyrkopolitiker som numera aflidne statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet *F. F. Carlson*. Vid 1868 års kyrkomöte hade nämligen rådmannen *A. W. Björck* väckt motion med förslag, bland annat, »att den egentliga religionsundervisningen i de allmänna folkskolorna måtte öfverlämnas till församlingarnas prästerskap». Under debatten härom i kyrkomötet uppträdde statsrådet *Carlson* med ett synnerligen intresseväckande anförande af hufvudsakligen följande innehåll:

Talaren ansåg den i motionen framställda tanke så god, att den väl förtjänade någon uppmärksamhet. Själfva grundsatsen funnes antydd i folkskolestadgan. Föreskrifterna i denna författning vore dock allt för litet bestämda. Detta förhållande måste man tillskrifva, att de ledt till så litet resultat. Alla närmare bestämmelser om hvad som prästerskapet åläge i afseende på religionsundervisningen, huru långt dess verksamhet i detta fall borde sträcka sig, saknades. Huru många timmar därtill användes vore af mindre vikt, men prästerskapets aktiva deltagande däruti skulle vara af väsentlig betydelse. Om t. ex. en tid af två timmar i veckan bestämdes för att af prästen användas på barnens undervisning i kristendom i folkskolans högre afdelningar, skulle därigenom komma att vinnas ett välgörande inflytande såväl på hela karaktären af barnens undervisning som ock på läraren själf, hvilken därigenom finge en anvisning om rätta sättet, hvarpå undervisningen borde meddelas. Af egen erfarenhet visste talaren också, att i länder, där folkskolans förhållanden icke äro synnerligen olika med dem i Sverige, prästerskapets aktiva deltagande i kristendomsundervisningen hade utöfvat ett genomgripande inflytande såväl på undervisningen och på folkskollärarnas ställning och verksamhet som på barnen. Går man närmare in på frågan om verkställbarheten, så borde församlingarnas större eller mindre storlek icke egentligen anses så bestämmande som det förhållande: huru många skolor som funnes i hvarje församling. Finnes blott *en* skola i pastorat — och i 316 pastorat vore detta fallet — torde ingen synnerlig svårighet uppstå. Där *två* skolor finnas — och detta ägde rum i 432 pastorat — finnas gemenligen äfven två präster, och torde således äfven där ingen större svårighet vara för handen. Detta vore redan mera än hälften af Sveriges församlingar. Icke blott kyrkoherdarna utan äfven de präster, som eljest finnas i pastoratet, borde för detta ändamål vara verksamma. Där skolorna äro flera än två i samma pastorat, kan prästerskapet åtminstone ingripa i undervisningen vid en af dem och därigenom både själfvtt bättre lära känna bristerna, som

böra afhjälpas, och sprida till öfriga skolor kännedom af rätta sättet att gå till väga. Det svåraste slaget af skolor vore de ambulatoriska, men äfven här kunde åtminstone något göras; genom undervisning gifven i en rote kunde en stark inflytelse utöfvas på undervisningen i de öfriga. Dessutom borde man alltid ihågkomma, att den uppoffring af tid, prästerskapet sålunda fick vidkännas, icke blott lyftade undervisningen i skolan, utan lände dem själfva till lättnad och helt säkert till direkt tidsbesparing, när den tid kom, då skolungdomen skulle beredas till sin första nattvardsgång.

Ett i den af statsrådet Carlson sålunda angifna riktningen af grefve Björnstjerna framställt yrkande vann, vid anställd votering, 25 röster mot 31.

Det torde icke lida något tvifvel, att en anordning sådan som den här ofvan föreslagna skulle vara ägnad att i väsentlig mån förebygga de befarade olägenheterna af folkskolans sekularisering och skänka en mycket god garanti för kristendomsundervisningens bibehållande på evangelisk-luthersk grund i öfverensstämmelse med vårt folks allmänna religiösa uppfattning. Och då ungdomens sedliga och religiösa uppfostran är en angelägenhet, som måste ligga den svenska kyrkans prästerskap synnerligen nära om hjärtat, är det min fulla förvissning, att prästerskapet villigt skall åtaga sig det besvär, som kan komma att blifva en följd af dess mera aktiva deltagande i skolans kristendomsundervisning, helst som de under 1910 antagna nya lagarna rörande reglering af prästerskapets löneförmåner m. m. öppna möjlighet till en jämnare och rättvisare och därmed för ett stort antal prästerliga tjänstnehafvare mindre betungande fördelning än hittills af den prästerliga arbetsbördan i öfrigt.

Hvad nu blifvit sagdt om prästerskapets deltagande i kristendomsundervisningen gäller närmast förhållandena på landsbygden. I städerna eller eljest i de större, tätare bebyggda samhällena torde folkskolans kristendoms lärare lättare kunna rekryteras utom prästerskapets led.

En utredning angående den nu ifrågasatta anordningen af kristendomsundervisningen i folkskolorna torde äfven böra omfatta dels om och i hvad mån särskildt arfvode för kristendomsundervisningen bör utgå och huru medel därtill må kunna beredas och dels hvilka kompetensfordringar böra uppställas för de kristendoms lärare, som icke tillhöra prästeståndet.

Då de här ofvan berörda frågorna på det närmaste sammanhänga med frågan om folkskoleväsendets ombildning i öfrigt, hvilken fråga öfverlämnats till behandling af särskilda kommitterade, får undertecknad vördsam samt hemställa.»

Därefter har motionären till utskottet inlämnat en så lydande skrift:

»P. M.

Till förtydligande af den utaf mig väckta motionen nr 2 angående kristendomsundervisningen vid folkskolorna anhåller jag vördsamt få anföra, att, enligt min bestämda öfvertygelse, det öfvervägande flertalet folkskollärare — äfven efter en eventuell omorganisation af folkskoleväsendet — alltjämt skola finnas vara sådana, att kristendomsundervisningen med fullt förtroende kan öfverlämnas åt dem; att där så emellertid icke är förhållandet — hvilket endast efter fullt objektiva grunder får afgöras — kristendomsundervisningen i första hand bör uppdragas åt sådana småskollärarynnor, som förvärfvat nödig kompetens för kristendomsundervisning i folkskolan; samt att prästerskapet sålunda endast i undantagsfall kan tänkas komma att anlitas för undervisningens upprätthållande.

För bestämmande, huruvida folkskolläraren bör anförtros kristendomsundervisningen eller ej, torde böra, såsom ofvan nämnts, fastställas särskilda objektiva grunder härför, såsom t. ex. dop och nattvardsberättigande inom svenska kyrkan jämte förklaring att läraren personligen omfattar den evangelisk-lutherska läran, eller dylikt.

Skulle, vid någon enstaka liggande skola, för kristendomsundervisningen kvalificerad lärare eller lärarinna icke vara att tillgå, och svårigheter möta för prästerskapet att mera regelbundet upprätthålla kristendomsundervisningen, torde i sådant fall denna undantagsvis kunna ordnas så, att undervisning genom prästerskapets försorg meddelas med något längre mellanrum, men då hvarje gång under mera samlad tid. Stockholm den 25 januari 1911.

K. J. Ekman.»

Utskottets
yttrande.

De praktiska olägenheter, som i olika hänseenden vidlåda motionärens ifrågavarande förslag och hvilka bland annat från fackmannahåll särskildt framhållits, synas utskottet så afsevärda, att ensamt med hänsyn till dem förslaget icke kan af utskottet förordas. Hvad prästerskapet angår torde nämligen såväl de ämbetsgöromål, som åligga detsamma, som äfven, åtminstone i fråga om landsbygden, prästbostälernas belägenhet i förhållande till församlingarnas folkskolor i de allra flesta fall göra det synnerligen svårt, om ej omöjligt, för prästmännen att på lämpligt sätt fullgöra den uppgift, hvarom här är fråga. Småskollärarynnorna torde högst sällan vara kompetenta och i hvarje händelse icke hafva tillfälle att öfvertaga religions-

undervisningen i folkskolorna. I skolor med flera lärare, särskildt de efter Litt. A. i normalplanen ordnade, låter det sig, äfven enligt nu gällande ordning, göra att åt en eller annan särskildt kvalificerad lärare uppdraga hela kristendomsundervisningen, medan de därifrån befriade få annan undervisningsskyldighet. I hvarje fall synes motionärens förslag vara ägnadt att verka splittrande och lända till nackdel för kristendomsämnets ställning vid våra folkskolor.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, hemställer utskottet,

att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 februari 1911.

På lagutskottets vägnar:

ERNST HÅKANSON.

Herrar *Lindhagen* och *Jansson* i Edsbäcken hafva anhållit få antecknadt, att de icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.
